

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XXVII.)

„*Obrady majú tri korene: Nebo a Zem sú koreňom plodenia, mŕtvi predkovia sú koreňom druhu a vládcovia a učiteľia sú koreňom poriadku č' (správnej vlády/riadenia). Ako by sme mohli rodiť bez Neba a Zeme? Odkiaľ by sme pochádzali, keby nebolo zosnulých predkov? Ako by bolo možné nastoliť poriadok bez vládcov a učiteľov? Keby chýbal len jeden z tých troch, nebolo by pre človeka pevného bodu. A preto pomocou obradov uctieваме Nebo hore a Zem dole, vzdávame poctu predkom a vyvyšujeme vládcov a učiteľov - to sú tri korene obradnosti.*“

(Konfucius pokračovateľ Sün-c', 4. - 3. storočie prnl. v spise Sün-c')

Na environmentálnu podstatu viacerých sviatkov a aktivít sa postupne zabúdalo a (ne)nahrádzili ju zdania rozvoja civilizácie a prejavov globalizácie. Kňazi však naďalej na Troch kráľov vysväcovali povýše obcí v prítomnosti ich obyvateľov vodné toky (ako jordánsku vodu), pričom si ľudia, tak ako v minulosti, v nich namáčali vetvičky a kropili sa ich vodou, aby boli celý rok zdraví. Robili to tak a robia podľa praktík svojich predkov skoro všade na svete, i keď formy očisty sa zmenili (napríklad umývaním nôh pred vstupom do mešít). Symbolický rituál kúpania v studenej vode vo vodnom toku pred svitaním za účelom zaháňania chorôb, sa uskutočňoval aj vo Veľkej piatky. Umývanie sa rosou alebo očistné kúpanie (v Nemecku, Taliansku, Švajčiarsku, Nórsku...) sa vykonávalo ráno v deň starého letného slnovratu 24. júna (v Ríme počas Vestiného sviatku, neskoršie Dňa narodenia sv. Jána Krstiteľa, keď „otvára sa letu brána“). Východní Slovania na Ivana Kupala (srbský Ivan-dan, slovenský Kres) topili Marenu (ortodox. 7. júla). Dážď privolávala Dodola/Dodolica a neskoršie sv. Marina/Margaréta z Antiochie ako Klíčníca z neba. Vyše 1 500 rokov sv. Marinu oslavovali na Západe 20. júla (na Východe 13. júla na Usírove narodeniny), až do zrušenia jej kultu v roku 1969 Svätou stolicou (zachovala sa obdobne ako sv. Juraj na maľbách pri zabíjaní draka, asi symbolu sucha alebo starej „pohanskej“ viery). Faloidnú figurínu nazývanú Kupajlo/Kupalo/Kostroma/Jarilo/Kalojan/Skalojan/Peperug a Bulharmi German po sprievode pochovali do oráčiny (v Rusku 29. júna Kostrubonka). Obratným kúpeľom (kupalami) v riekach a jazerách končila roztopená Svätôjanská noc, ktorá umožňovala narušiť aj manželskú vernosť (napríklad počas sliezkej sobótki). Popri magickej oslave plodnosti polí, zvierat a ľudí asi išlo aj o tradičné spontánne genetické „očisťovanie/posilňovanie krvi“, ktoré sa uplatňuje ako prirodzená ochrana proti inbrídingu u viacerých kmeňov domorodých národov tak, ako rituálne očistné kúpele. Nimi napríklad začínali hinduisti v jarnom mesiaci va-išákha (zväčša 13. apríla) Nový rok. V tomto mesiaci v Madurai dodnes uskutočňujú štrnásťdenný Veľký riečny sviatok Chithrai, pri ktorom oslavujú svadbu bohyně Meenakši a Sundareswaru/Šivu, pričom sa fúkajú vodou z rieky Vaigai ako symbolom novej krvi. Z védského obdobia prevzali hinduisti Veľký sviatok očisty a znovuzrodenia Kumbh Méla/Dévanagari (kumbh ako nádobu s nápojom nesmrteľnosti - amritou) spojený s kúpaním v posvätnéj rieke (3. januára - 2. februára) za účasti miliónov pútnikov v 3-ročnom cykle striedavo v mestách

Prayag/dnešný Allahabad na sútoku Gangy s Jamunou, Haridwar na rieke Ganga, Ujjain na rieke Šepa a Násik na rieke Godavari. Na počesť bohyně Párvti uskutočňujú ženy očistu v rieke Baghmati v nepálskom Káthmandú. Očista kúpaním sa traduje už vyše 2 000 rokov aj na západnom brehu Gangy vo Varanási/Benares. Paradoxom ostáva, že v tomto Šivovom meste vyše 100 plošín so schodiskami k rieke (ghatov) Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) označila za nebezpečné miesto šírenia nákaz. Očistná funkcia sa prisudzovala aj ohňu, ktorý bol zároveň symbolom slnečného svetla. Na Svätôjanský večer na kopcoch, z ktorých sa sledovalo Slnko, zapalovali Baldrove ohne z 9 druhov dreva ako víťazstvo svetla nad tmou - dňa nad nocou (neskoršie premenované na Svätôjanske ohne, ktoré zakazovali kľásť napríklad Muránske artikuly z roku 1585). Do nich hádzali jedovateľné huby a z nich brali horiace drevka na zakladanie nových ohňov (Sviatok zapalovania lampa). Niekd 24. júna na

Na sená pod Tatrami (Ján Hála)

Jána, keď sa počas starého letného slnovratu nesmela rušiť zem, zdobili omalovanými vajíčkami a kvetmi svätôjanske stromčeky a „jahody a maliny padali do džbána“. Hovorilo sa: „Do Jána nechváľ jačmeňa“ a „Po Jáne sa dni krátia a kravy mlieko tratia.“ Počas letného slnovratu 20. - 21. júna (Sobotka/Vajano), resp. na Jána, pred svitaním nahé ženy stierali rosou do plachtičky, vili vence a hádzali ich do vodného toku, vynášali popol do polí, privolávali dažď, pripravovali odvar z jánskych bylín proti uhranutiu a zbierali liečivé rastliny s prosbami, napríklad „Materina dúška, daj ma za Matúška; keď ma Matúš nechce, nech ma berie kto chce“. Vtedy sa konala aj keltská slávnosť Litha/Midsummer/Alban hefin, venovaná Thorovi/Thunorovi/Donarovi/Tarranosovi a jeho žene - bohyni obilia Sif, krásnemu ohnivému severskému bohovi slnka Baldrovi (synovi Ódina) a walesko-škótskej Veľkej matke Cerridwen (v Stonehenge túto slávnosť násilne zakázali až roku 1986). Išlo zároveň o Deň zhromaždenia (Feill-

Shealhain) a oslavu Panej svetla Sul/Sulis/Sulla/Sulevia, spojenú s výzdobou listami a perím. Svätôjanskemu dňu predchádzali na prelome mája a júna, 50 dní po Veľkej noci (10 dní po Sviatku Nanebovstúpenia Pána), pohyblivé pôvodne židovské Svätodušné sviatky Šavuot (napríklad 9. júna 2008/5768), pripomínajúce Boha v ohnivej oblaku na Sinaji, ktorý zjavil Mojišovi prikázania. Odvtedy veriaci prinášajú nové obilie do chrámu. V Európe sa ujal ako Zelené sviatky - Turíce/Letnice/Pentekosté (Pfungsten/Pentecôte/Hémera), symbolizované konskou hlavou (poľské Kobylince). Na Svätodušnú nedeľu/Turíce (napr. 11. mája 2008), keď zostúpil Duch svätý na apoštolov („I zjavil sa im akoby ohnivý jazyky, ktoré sa rozdelili a na každom z nich spočinul jeden“), sa dávnejšie oslavovala germánsko-severská kráľovna neba a plodnosti Frigg ako Ódinova žena. Hovorilo sa: „Keď jún slnkom pohostí, úroda bude v hojnosti.“ Deň predtým sa v antickej Ríme uctievala jasná bohyňa úrodnosti polí/požehnaní Dea Dia a bohyňa plodnosti zeme Ceres (ekvivalent Déméter). Počas slávnosti očisty Ambarvalia (29. mája) sa uskutočňoval rituál obchádzania polí poľnými bratmi Arvámi, ktorý mal zabezpečiť bohatú úrodu. Tú hodnotili počas sviatkov Consualia 21. augusta a 15. decembra, venovaným italskému bohu uskladnenej poľnej úrody a dobrých rád Consuovi. V Grécku si na jar 6. - 7. dňa jedenásteho mesiaca Thargelion, uctili narodeniny Artemis a Apollona počas sviatku plodov zeme Thargelia (spartske Hyakinthia), ktorému obetovali prvotiny z úrody, resp. koláč z novej múky, pričom vyhňali dvoch odsúdcov (pharmakoi) z mesta. Pre naklonenie osudu nasledovalo u bohyni veštenia Daphné ovenčovanie ratolesťami vavrínu a olivy (dafneforia). 23. mája v Ríme slávil Deň ruží/Dies rosae/Rosalia, u nás známy ako Rusadlá (u Lužných Slovanov Rusalje/Ružičalo/Rusali). Verilo sa, že počas nich v lesoch tancujú sivooké dlhové rusalky - duše umretých panien/dievčat (obdobou boli víly alebo pri vode v sprievode krkánia žiab bohynky, ktoré dopĺňal vodník/hastrman/topolec). Niekd vtedy stavali máje, čistili prameniská a studničky, pripravovali sa na žatvu a chodili na sená. Do Jána museli byť lúky pokosené, seno vysušené a zvezené. V lesnom prostredí končilo zalesňovanie/dokončenie hory/pierkovô/dorobník/oldomáš s odovzdaním venca z horských kvetov do horárne. 23. mája a 23. augusta Rimania na oslavu boha ohňa Vulcana usporadúvali ohňové slávnosti Vulcanalia (obdoba gréckeho remeselníckeho/kováčskeho sviatku Héfaistia). Kelti slávil 24. mája Deň matiek a v Grécku prijímal obeť Hermés Trismegistos. V Rusku vtedy vynášali slamenú figurínu Rusalku na pole. Skoro v celej Európe sa obchádzali polia, domy zdobili vetvičkami, dočistili studničky, prvý raz vyhňali na pašu svine a zvolili kráľovský pár kvetov. Zákazy prinášať pohanské obeť k starým mohutným alebo bútlavým stromom (pre boha plodnosti Telepina preukázateľne už u Chetitov), skalným výtvorom, studničkám a prameňom (napríklad už v Prvej knihe nariadení uhorského kráľa Ladislava I.) najmä vidiečania nerespektovali. Postupne ich však nahradilo kladenie prevažne kvetov ku kaplnkám a krížom - Božím mukám; na viacerých miestach aj k sochám svätcov - ochrancov/patrónov, napríklad k ochrancovi

proti ohňu a povodniám - sv. **Floriánovi** (4. mája), ktorý si ešte môže „nasadiť snehový klobúk“, alebo k ochrancovi proti mrazu, búrkam a bleskom - sv. **Urbanovi** (25. mája), ktorý ešte „býva studený pán“. Nahradil tiež Dionýsa/Baccha a na jeho počesť sa konala veselica s girlandami a pitím vína. Hovorilo sa: „Keď sa Urban smeje, hrozno plače“ (opačne „Dážď na Urbana veští veľa vína“) alebo „Na Urbanov deň, vysaď len.“ Po mlčanlivom obchádzaní viníc (1. septembra) mu obetovali najkrajšie strapce. Prvého z nich zase vyzývali: „Sv. Florián, úrodu nám chráň.“ Rimania vtedy, ale aj 7. októbra, obetovali lupiterovi a luno, ktorej zasvätili väčšinou prvé dni mesiacov (1. februára ako luno Sospita, 1. júna, 1. júla, 1. októbra). Uctili si ju aj počas sviatku **Pales** 7. júla a 10. októbra. V Indii podľa Rgvéd (cca od roku 1250 prnl.) už v polovici mája oslavovali kráľa bohov Indru ako osobenie svetla, ktorý hromoklínom/bleskom poráža Vrtra/Vritu – Toho, kto prináša tmu. Začiatkom júna sa v Bhutane traduje sypanie popola do riek. Očakávanie leta a zberu úrody/žatvy všade zintenzívnilo environmentálny monitoring a viedlo k prosbám, obetiam a pranosťkám: „Ak na Medarda (8. júna) prší, zle sa po žatve zrno suší.“ Podľa arabského cestovateľa Ibn Rusta (9. - 10. stor.) Slovania počas žatvy, keď kosci dávali do nádobiek proso (ako prosbu/moldu/invokáciu/vzývanie), týmito slovami sa obracali k nebu: „Bože, ktorý si nás až doteraz zaopatruoval potravou, daj nám ju i dnes v hojnosti.“ Táto prosba rozšírená na „chlieb náš každodenný“ pretrvala u kresťanov dodnes. Večer pred žatvou zráťali zrná z klasov a zomleli múku na raňajší chlieb (chlebom sa vítal nový chlieb). Na sv. Jakuba (25. júla) posypali dobytok mravčímí vajčkami a na sv. Annu (26. júla) okopali kapustu a okopčili zemiaky („Včera bolo Jakuba, dnes je Anny, by kapusta aj krumpľ vyrástli jak hlavy“). 15. augusta sa tradičný sviatok **Arianrhod** (rímske dožinky **Thalysia** s obetovaním Déméter a Dionýsovi) s oslavou Veľkej matky/Matky bohov (mad. Boldogasszony = Šťastnej ženy) zmenil na **Deň nanebovzatia Panny Márie** (za Bohorodičku ju uznali už roku 431 na III. efézskom ekumenickom koncile, no dogma o jej nanebovzatí 15. augusta bola vyhlásená až 1. novembra 1950 pápežom Piom XII.), ktorej narodeniny sa oslavujú 8. septembra a meniny 12. septembra. Ak v ten deň nepršalo, ľudia očakávali 4 týždne suchú jeseň („September, z poľa ber!“) a

Bartolome Esteban Murillo: Immaculata (Ermítáž, Sankt-Peterburg)

zároveň sa lúčili s lastovičkami: „Panny Márie narodenie – lastovičiek zhromaždenie/rozlúčenie.“ **Deň nepoškvrneného počatia blahoslavennej Panny Márie** (*Immaculata conception*; túto dogmu vyhlásil až pápež Pius IX. 8. decembra 1854) určili v 8. - 9. storočí a oficiálne až roku 1708 pápežom Klementom XI. na 8. decembra (japonský **Deň Žien/Hari No Kuyo**, **Deň grécko-rímskej bohyně spravodlivosti Astraea** a sviatok Déméterinej dcéry Kore, **Deň germánskej čiernobielej bohyně podsvetia Hel**, **Deň matky Mayov** lxchel, **Deň egyptskej sajskej Neit**, narodeniny japonskej slnečnej Amaterasu; na budhistický sviatok **Mahayawa**, keď Buddha dosiahol nirvánu). S týmito sviatkami sa spájalo aj obetovanie, resp.

svätienie alebo ofera. Každoročne 15. augusta na Pannu Máriu Zelnú (v Ríme sviatok Vesty) z posledných klasov uvili dožinkový veniec, ktorý mal vydržať do ďalšej žatvy alebo ho vyvesili pre vtákov. Prvé plodiny, ako ukážky úrody (pôvodne obetiny Velesovi/Volosovi), začali nosiť do kostola. Uskutočňovali sa jarmoky a staval kohúti/križový strom. V rámci kolektívnej hostiny rodu (hody/kermeš/odpust) po poľnohospodárskych prácach – zbere úrody symbolicky zabili kohúta alebo capa. Kým nedohorela dožinková svieca (čes. *posvícení*) hodovníci tancovali a pili najmä z obecných zásob. Podľa ekologických/fenologických podmienok hody posúvali („Matka Božia varí, svätý Michal dovára“ – 29. septembra). Preto cisár Jozef II. v roku 1786 prikázal, aby sa všade konali v jeden deň, čím chcel zamedziť počas hodov túlaniu sa ľudí po dedinách a prehádzaniu nimi utržených peňazí na zbytočnosti/roztopašnosti. Po dedinách takto putovali aj tlupy opilcov, jarmočníkov, kaukariarov, vtáčkárov a medvediarov (napríklad pravidlá ich chovu určil Žilinský magistrát už v 14. storočí). Ľud sa rýchlo prispôbil a okrem zachovania tradičných miestnych hodov oslávil v každej obci ešte aj druhé „cisárske“ hody. Procesie so sochou Panny Márie a spomienku na mŕtvych obchádzaním areálov kostolov s cintorínmi však uskutočňoval spravidla v pôvodnom termíne sviatku. Dožinky, ktoré sa konali všade na svete po zbere úrody, spravidla spájali s ďakovaním Zemi, často v personifikovanej podobe. Takto si napríklad uctievali v Peru Matku zeme a všetkého – Pacha Mama (najznámejšie karnevaly oslavujúce zber úrody sa konajú v brazílskom Riu de Janeiro a v kubánskej Havane). V Číne usporadúvajú od roku 2170 prnl. slávnosť keksov **Chung Chin** taoistickej mesačnej bohyně Chang-O/Heng-O a v Japonsku Sviatok zosnulých **Bon** (13. - 16. 8.) a na rieke Arakawa slávnosť lodí **Funadama macuri**. Okrem toho si po zbere úrody pripomínajú buddhisticko-taoistickú vegetariánsku Veľkú Matku Guan Yin/Kuan Yin/Pinyin (thajskú Kuan Eim, vietnamskú Quam Ám, indonézsku Kwan Im, japonskú Kanjizai, kórejskú Gwan-eum/Hangul; v sanskrite Avalokitešvara), narodenú počas jarnej rovnodennosti, resp. marcového splnu a miestami stotožnenú s Pannou Máriou (napr. na Filipínach). Obdobne miestami 18. augusta oslavujú sv. Helenu a indickú Sítu. Po skončení žatvy sa posledné steblo nechalo pre „bieleho koňa“ Boha Otca a okolo posledného stohu alebo zachovaného štvorca obilja tancovalo (ešte roku 1825 v Rodenbergu Wodanov/Waulov tanec s kosami). 10. augusta na počesť staroitalickej veľkej bohyně zeme, úrody a plodnosti Ops/Consivia, manželky Saturna, slávilí vestálky **Opalia** (druhý raz 19. decembra počas Saturnálií), neskoršie zmenené na **Deň Ludovita IX. Svätého** francúzskeho kráľa (1226 -1270). Vtedy na

Časť Diamantovej sútry, najstaršej tlačenej knihy z roku 868

sv. Vavrínca: „zemiaky idú do hrnce“, „drevo už viac nenarastie“, „nesú z poľa veniec“ a „keď prší, bude mnoho myší“. Pred vodnatými **Volturnaliami** (27. augusta) etruského riečneho boha Volturna sa 25. augusta konali verejné slávnosti bohyně Ops Consivia a Saturna ako dožinky **Opiconsivia** (5. - 7. Boedromiona grécke slávnosti **Genesia/Nekysia**, **Artemis Agrotera** a **Apollonove Boedromia**). O niečo skôr 13. augusta sa na pamiatku pôvodne etruského boha premien Vertumna usporadúvali **Vertumnalia** (augustové grécke **Nemesea** bohyně Nemesis), spojené s prezentáciou plodov sadov a záhrad. Počas augustového mesačného splnu (podľa jazera Nemi **Nemoralia** 13. - 15. augusta) oslavovali ochrankyňu zveri a lesov Dianu/gr.Artemisa, Hercula a Dvojjičky (Castor a Pollux). Aztékovia si obetami v 11. mesiaci Ochpanitzli (31. augusta - 19. septembra) uctili Matku zeme Tlazoltéotl/Matku božstiev Teteoinan zvanú Toci a v nasledujúcom 12. mesiaci Teotileco/Návrat božstiev (20. septembra - 9. októbra) počas zberu kukurice hlavné božstvo Tezcatlipoca. 13. septembra na počesť kapitolskej trojice - lupitera, luno a Minery Rimania oslavovali remeselné pretvorenie prírodných materiálov na artefakty ako „hostinu bohov“ **Lectisternia**, po ktorej nasledovala 14. septembra prevzatá staroegyptská **Slávnosť svetiel** so zapalovaním svetiel/sviečok na hrobch a sochami božstiev (neskoršie **Deň sv. Kríža** a **Po sv. Kríži jeseň sa blíži** alebo **Lastovičky na odletu, koniec i bábiiemu letu**). Na **jeseň rovnodennosť** (22./23. septembra) pripadal keltský sviatok **Mabon**/druidský **Alban elled** (u kresťanov sviatok prvej mučeniej sv. Tekly z Ikonie, ktorej sa v 1. storočí nedotkol oheň, ani šelmy). Počas japonských sviatkov rovnodennosti higan sa čítala obľúbená **Diamantová sútra Kongokjó** (sank. Vadžračch édikápradžňápáramitá, čín. Tin-kang-fing), nájdená v roku 1907 v Číne v najstaršej tlačenej knihe z 11. mája 868. V Grécku sa konali dožinkové hry **Eleusinia** (15. - 18. Metageitona), na ktoré nadviazali v septembri **Veľké eleusínske mystéria**, zasvätené bohyni Zeme Déméter a jej dcére - bohyni podsvetia Persephoné/Koré. Po očistení kúpaním a vdákyvzdaniam bohom obetami (15. - 21. Boedromionu) ich súčasťou bolo prenesenie sochy Dionýsa z Athén do neďalekej Eleusie. Na 6. deň sa konala iniciácia a po nej symbolicky hieros games Dia a Déméter. V Epidaurae organizovali Aesculapove/Asklépiove **Epidauria** (18. Boedromiona) a v Eleusii Déméterine septembrové **Proerosia** (5. Pyanepsiona) s oferovaním prvého ovocia. V štvrtom mesiaci Pyanepsion, pomenovanom podľa eleusínskeho sviatku **Pyanepsia** (7. deň) a známeho obetovaním Apollónovi Phoebos, varením bôbu (*pyanos*), spracovávaním olív (*eiresione*) a uskladňovaním ovocia, usporadúvali aj Dionýsove vinárske **Oskhophoria** (7. - 8. Pyanepsion) a trojdňové **Apatouria**

(26. - 28. deň) – sviatku Dia Phatrios a Athene Phatria, spojené s obetovaním oviec a kôz. Predchádzali im mystické tanečné nočné **Stenia** (9. Pyanepsiona) a po nich trojdňové ženské poľnohospodárske **Thesmophoria** (dni Anodos – Nesteia – Kalligeneia zasvätené Démétér Thesmophoros 11. - 13. Pyanepsiona), počas ktorých ženy vhodili do krasovej „vaginálnej“ trhliny Zeme prasiatko a pohlavné orgány vymodelované z chleboviny. Následne poležiaci prijímali silu/plodnosť zeme, uskutočnili obradnú orbu a modlili sa k Démétér a Persephoné za zdravé potomstvo. Hierofanti uskutočnili v jaskynnom lone zeme hieros gamos a po vystúpení na povrch oznámili, že dieťa sa narodilo (v tvare klasu). Súviselo to so zasiatím ozimín a s prosbou k Persephoné, aby sa na jar vrátila. Kelti takto počas sviatku Veľkého syna (Mabon/Maponos) tiež oslavovali tri dni aj jeho Veľkú matku Modron/Mordred (považovanú aj za írsku pramatku Danu, aspekt bohyně Morrigan a sv. Madrun). Eleusínske mystériá, ktorých strážcami boli Praetextatus a Paulina, odolali aj zákazu cisára Valentiniana I. z roku 364 n. l. Bujarími slávnosťami všade končilo od druhej polovice septembra až do konca októbra vinobranie (szuret). V Japonsku v druhej polovici októbra usporadúvajú podľa prefektúr dožinkové slávnosti (**Takajama macuri**, **Doburoku macuri**...). Židovské týždenné dožinky **Sukkot** v tomto období (napr. 14. - 22. októbra 2008/5769) končili sviatkami **Šmini Atzeret** (21. októbra) a **Šimchat Torah/Radosti** (napr. 22. októbra 2008), vrcholiacich tancom. Iný charakter mali bujaré Pastierske/Valaské hody **26. októbra** na Mitra/Dimitra/Demetera, spojené s vyplácaním služby pastierom majiteľmi oviec a statku a s uložením ukážok produktov (syrov, oštiepkov...) v kostole („*Už je po Mitre, už valachom svitne*“). Tento návrat z paše nazývali „mitrovanie“, kým preberanie oviec a dobytká do stáda s odchodom na pašu na Ďura 24. apríla „miešačka“ alebo „výhon“. Prvým novembrom začala vládla bohyne zimy

Cailleach, ktorú sviatkom Beltain vyzriedala v letnom polroku bohyňa Brigid. V Ríme v tento deň vládla bohyňa Pomona (podľa nej slávnosť **Pomonia**) a v Indii spomenutým sviatkom Dėwálí bohyne Lakšmí oslávili aj Nový rok. Neskoršie sa stal **Sviatkom Všetkých svätých a svätíc Božích** u kresťanov, na základe iniciatívy zbožného Amalaria roku 820 a jeho zrealnenia od roku 998 sv. Odilonom (962 – 1048), opátom benediktínskeho kláštora v burgundskom Cluny s prechodom na obnovený **Deň zosnulých/Dušičky** (zo života k smrti), predtým venovaný uctievaniu a slávnostiam Ódina/Wodana s kopijou (počas christianizácie miestami symbolicky znázorňovali aj Krista s kopijou a hadmi pri nohách). Počas **Dušičiek/In commemoratione omnium fidelium defunctorum** (Pamiatky za mŕtvych/Memento pro defunctis) sa začali na hrobch páliť sviečky, ešte doneďávna bez kvetovej výzdoby. Tieto „pohanské“ praktiky pretrvali od staroveku, keď zhasínajúce sviečky alebo kahance a vädnuce kvety symbolizovali smrť. Naopak, na cintoríne sa nesmeli trhať žiadne kvety a zabíjať živočíchy, aby ju neprivilovali. Dážď a hmla zase pripomínajú slzy zosnulých (opačne „*Keď na Dušičky jasné počasie panuje, príchod zima to oznamuje*“). Uvedenie si si konečnosti bytia a smrti v tomto deň viedlo k rôznym viziám environmentálnych katakliziem/katastrof až globálnej apokalypsy. Napríklad pieseň Libera uvádza: „*Oslobod' ma, ó Bože, od večnej smrti v deň ten hrozný, v ktorý nebo i zem sa zatrasú a Ty prídeš, aby si súdil svet skrze oheň!*“ K najzaujímavejším patrí modlitba *Miserere mei (Zmiluj sa nado mnou, ó Bože)*. V noci z 1. na 2. novembra sa nechávala na stole večera aj s pálenkou ako pohostenie pre duše zosnulých obyvateľov domu. Pôvodne išlo o Pamiatku všetkých verných dušičiek, ktoré sa ocitli na mieste očisťovania – očistci/purgatóriu. Dnes tento sviatok ľudia nedomyslene a ne-tradične vzťahujú na duše všetkých umretých bez rozlíšenia, či sú v predpeklí až v pekle alebo v očistci až v nebi (pred posledným Božím súdom). Podľa Židov očisťovanie trvalo rok, pričom počas neho dávali pozostalí na hroby blízkych víno, chlieb a peniaze pre chudobných, aby sa aj oni modlili za mŕtvych (tento zvyk, aby sa nezneužíval, si vyžadoval vyššiu etickú úroveň spoločnosti). Vieru v prvé Božie zjavenie, nesmrteľnosť ľudskej duše, spravodlivosť Božiu, prechod do neba cez očistec alebo do pekla cez predpekli prevzali od Egyptanov a Babylončanov až Sumerov. Preto sa v **Deň zmierenia** modlili a vykonávali skutky milosrdenstva, aby vyslobodili všetkých blízkych z prípadných múk predpekli. Faraóni mali predpísané modlitby, ktorými orodovali u bohov, aby sa cez Duat mohli k nim dostať do neba. Kým Dušičky sa podľa trevírskej synody roku

Keltský Cernunnos z výzdoby na kotlíku z Gundestrupu

1549 stali polovičným sviatkom, história Slávnosti všetkých svätých (*Festum omnium sanctorum*) sa odvíjala od príkazu pápeža Bonifáca IV. (607 - 614), ktorý dal v roku 610 z rímskeho Pantheonu (stavby kruhového pôdorysu o priemere 43,29 m; v kupole s otvorom o priemere 8,15 m) vyhádzáť sochy rímskych bohov ako pohanské modly a premenil ho na kresťanský chrám. 12. mája dovezli do neho z katakomb na 18 zdobených vozoch ostatky svätých mučeníkov ako náhradu za polyteizmus, na ktorý sa v Ríme viazala väčšina zo 65 sviatkov (za Augusta 88 a za Marca Aurélia až 130). Následne **13. mája** Pantheon vysvätili a tento deň označil za **Deň všetkých svätých**. Sv. pápež Gregor III. (731 - 741) dal postaviť roku 731 v chráme sv. Petra kaplnku ku cti svätých apoštolov, mučeníkov a spravodlivých a nariadil túto slávnosť oslavovať v Ríme **1. novembra**. Pápež Gregor IV. (827 - 844) tento sviatok na žiadosť cisára Ludovíta Nábožného rozšíril po roku 835 na celý západokresťanský svet. **11. novembra** „ak prišiel Martin na bielom koni, metelica metelicu honí“. „*Na svätého Martina už sa dymí z komína alebo drží sa, synku, komína*“ a „*Na Martina medveď líha*.“ Predchádzal mu **31. októbra** koniec roka charakteristický zastrešovaním zimy (Halloween), ktorý dnes praktizujú aj kresťania, avšak bez obetí dračím bohyniam podsvetia

Fafnir a Hel. Sčasti sa mu podobal spomenutý koncoročný **Silvester (31. december)**, keď si ľudia obliekali kožu zvierat, nasadzovali rohy a parohy a faklami odháňali zlé sily. Kelti vtedy oslavovali svojho horského boha Slnka Magoga/Hogmagoga/Gogmagoga a Škóti Hogmanaya. Na ostrovoch Samoa tancom oslavovali oheň. V Japonsku z kjótskej svätyně Jasaka roznášajú nový oheň (Okera Mairi). V Ríme si uctili Vestu/Hestiu, v Grécku Hecaté a v Egypte levicu Sekhmet/Sokhit. Podľa rôznych **pranosťiek (prognostik)** sa určovalo najmä počasie (etnometeorológia). Napríklad pri daždi **15. júla**, na sviatok sv. Swithuna (pôvodne bohyne jarabiny Rowany/Rauni, z dreva ktorej sa vyrábali ochranné predmety – amulety) a zároveň **Deň rozoslania apoštolov**, ľudia hovorili: „*Keď v ten deň prší, tak sa voda 40 dní vrší*.“ Ak bolo v **Deň Parohatého muža** (Cernunnos) **9. septembra** pekné počasie, všetci verili, že vydrží ďalších 40 dní (muži si vtedy pri tanci nasadzovali parohy). Predzvesťou dažďa boli: *lastovičky lietajúce ponad samú zem, slepky kúpajúce sa v prachu, vyhadzujúce sa ryby, včely poletujúce len okolo úľov, dotieravé štipajúce muchy, užovky vyliezajúce z vody, krákajúce vrany, psi vyjúci na mesiac, silnejúce vône kvetov, opar nad horami, huby vyrastajúce na hnoji, k večeru stíchnuté žaby, dvorec okolo Mesiaca*. Ľudia verili, že ak sa z *oblakov stavajú zámky*, alebo ak sa *ovce tlačia k sebe v stáde, príde búrka*; ak sa *dúha*

napije vody začne pršať (na jej mieste dotyku so zemou vraj vypije ľuďom a zvieratám krv). Zapálené zore signalizovali príchod vetra, vyčistené/Ziariace hviezdy jasno – v zime mrazivo a v lete bezoblačné slnečné počasie. Takéto počasie oznamovalo aj *kŕkanie žiab, lietanie chrústov, roháčov a vo výškach lastovičiek, snovanie sietí pavúkmi, pretrvávajúce raňajšej rosy, hmla pri západe slnka, kolmo stúpajúci dym z komínov*. Z rôznych pozorovaní prírody predpovedali aj počasie a aktivity počas roka, napríklad: *Keď na jar poletuje veľa pavučín, bude horúce leto, Ak je na jar mnoho komárov, treba očakávať zlú žatvu. Keď v januári včely vyletujú, nedobrá rok ohlasujú. Keď v januári rastie tráva, neúroda sa očakáva. Keď sa končí február severným vetrom, dobre sa bude dariť žencom. Keď vo februári žaby zakŕkajú, veľmi slabú úrodu gazdovia pozvávajú. Suchý február, mokry august (aj opačne). Ak je na Jozefa (19. 3.) jasno, bude v stodolách krásno. Keď v apríli vrana kráka z plota, bude v roku veľká psota. Mokré Turíce, pošmurné Vianoce. Studený máj – v stodole raj. V máji chladno, bude vína na dno. Júnové večerné hrmenie – rýb a rakov nadelenie. Ak sa osy v septembri tlačia do príbytkov alebo ak pred Michalom (29. 9.) padajú žalude alebo do sv. Martina ostane lístie na stromoch, bude tuhá zima. Október zelený, január studený. Keď v decembri mrzne, sneží, úrodný rok za tým beží.*

„*Duch tao preniká do tých najmenších čiastočiek, ale pôsobí i v tých najväčších celkoch a prevyšuje vesmír. Jeho sila te prelína nebesá i zem a uvádza do harmónie jin a jang. Rozdeľuje štyri ročné obdobia a zladuje päť prvkov. Jeho blahodárny dych pokrýva všetko a dáva život všetkému.*“

Chuai-Nan-c' (Kniha Majstra z Chuaj-nanu podľa princa Liou Ana, 122 prnl.)

RNDr. Jozef Klinda